

СОЦІОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ЧЛЕНІВ ЖЕНЕВСЬКОГО ГУРТКА

Дослідження українських вчених 1880-х рр., що входили до женеvського гуртка і друкувались у часописі «Громада», розпочинають етап, який уже можна пов'язати з існуванням соціології як науки на українських теренах. У наукових колах його називають періодом академічної соціології. Розпочинається він за існування соціології і її інституціалізації на Заході. Це породжує певні способи бачення й моделі пізнання соціальної реальності, нові підходи, способи вирішення і засоби реалізації соціальних цілей, інтересів і потреб, оскільки соціологічні принципи, методи та концепції були вже досить відомими серед українських науковців.

У той час у соціології переважно панував позитивізм, під його впливом соціологічна теорія натуралізується, набуваючи форм еволюціонізму, органіцизму, соціал-дарвінізму тощо. Водночас зароджується та поширюється марксистська соціальна теорія. Тому під впливом цих напрямів і течій перебували вчені, які започатковували соціологічні студії в Україні.

Характерною рисою розвитку української соціології у цей період було не продукування нових ідей, а засвоєння уже вироблених. Такий стан речей пояснюється тим, що соціологія була наукою запозиченою, її необхідно було освоювати. Тому, не заперечуючи оригінальності певних ідей, висловлених вченими, які працювали тоді у галузі соціології, слід зазначити, що їх соціологічні пошуки були спрямовані на розробку, поглиблення ідей, наприклад, О. Конта, Г. Спенсера, К. Маркса та ін., а не на вироблення нових власних теорій. Тогочасні українські вчені виявляли обмаль критичного ставлення до надбань своїх попередників, слабо були орієнтовані на вироблення власних соціологічних теорій. Розвиток соціологічної думки в Україні характеризувався сплетінням ідей національно-визвольного руху з аналізом і розвитком передових соціологічних теорій, ідей, методів дослідження. Перші українські соціологи були передусім громадськими діячами, а вже потім науковцями.

Члени женеvського гуртка (М. Драгоманов, С. Подолинський, Ф. Вовк) першими у соціологічних студіях звернулися до потреб соціально-культурного життя українського народу.

Чимало думок соціологічного змісту у працях Михайла Петровича Драгоманова, зокрема «Чудацькі думки про українську національну справу», «Рай і поступ», «Старі хартії вольностей», «Що таке українофільство?» та ін. Важливий аспект у тому, що він заснував гурток у Женеві, який вважається першоджерелом українського соціологічного руху. Дослідники вказують, що він заклав основи української соціології, адже один із перших в Україні вніс до середовища науковців соціологічне бачення, принципи і поняття соціології.

М. Драгоманов розглядав соціологію як універсальну і точну науку про суспільство, вважав необхідним синтез суспільних наук в єдину науку. Він прагнув примирити трактовки соціальної еволюції О. Конта і Г. Спенсера, трактуючи першу як необхідну, закономірну філіацію ідей, а другу – як генезу матеріального світу, розвиток соціальних структур та інститутів.

У своїх дослідженнях використовував історично-порівняльний метод. Він виступав і за багатофакторний підхід до аналізу суспільних явищ, підкреслюючи важливість усіх чинників, що впливають на суспільний розвиток (економічних, культурних, політичних). У поглядах на суспільство дотримувавсь у цілому еволюційної теорії. Вважав, що ідея прогресу в суспільних відносинах виявлялась у скасуванні неволі, панщини, у здобутті рівних конституційних прав тощо. Коли йдеться про особу, то прогрес постає як поступ людяності самої людини. Сам прогрес розглядає як якісну характеристику розвитку суспільства; першопричина прогресу – в об'єктивному русі історії, а шляхи прогресу можуть набувати мирних і немирних форм.

Важливу роль у розумінні сутності соціальних змін відіграє природнича наука. У питанні про співвідношення різних боків еволюційного прогресу дотримувався погляду, що такі сфери суспільного життя, як економіка та соціальні відносини, підлягають органічній еволюції, а зміни в державній і політичній сферах еволюціонують залежно від двох перших.

Надаючи великого значення соціологічному підходу до історії, М. Драгоманов підкреслював, що в такому випадку історія буде не описовою наукою, а розкриватиме закони минулої діяльності людей, тобто даватиме точні знання, як і природничі науки.

Чимало уваги приділяв перспективності історичного поступу України, можливості її самостійного існування на європейському терені. Національне питання він вважав одним із найважливіших. Основу для його вирішення вбачав передусім у демократизації суспільства, запровадженні політичних свобод, а саме всенародне земське представництво з контролем за виконавчою владою і недоторканими свободами особи, слова, товариств. На його думку, політичні та національні інтереси у найкращий спосіб можуть бути забезпечені тільки за повної децентралізації управління економічним і культурним життям. Він обґрунтував тезу, що справжньої політичної свободи не може бути за наявності централізації. На підтвердження цього М. Драгоманов наводить факт, що в Європі з часів Великої французької революції всі перевороты у тому й не досягали найближчої мети, бо самодержавство королів змінювало самодержавство парламентської більшості, залишаючи недоторканою і навіть удосконалюючи централізовану бюрократичну машину управління країною.

Філософ критикував ідеологію російських народників П. Лаврова, П. Ткачова, Г. Плеханова та ін. за те, що вони у політичних програмах навіть не обіцяли жодних автономій іншим народам у майбутньому. Російські революційні діячі не сприймали ідей М. Драгоманова про федеративний принцип взаємозв'язку народів Росії, проте його концепція набула широкого розголосу поміж української інтелігенції й у Європі.

Дослідник черпав досвід із демократичних надбань європейських держав. Йому була близькою соціальна проблематика у марксизмі, але не відкидав він і національних засад у розвитку людства, через які суспільство має засвоювати найпрогресивніші надбання. Намагався наповнити ідею національності «всесвітньою правдою», яка допомагала б кожній нації рухатися шляхом історичного поступу, бо лише одна думка про національність і про її важливість може бути причиною насилля над людьми і «великої неправди». Тому відстоював рівні права осіб будь-якої національності. Розглядаючи нації, приписує кожній ряд певних ознак (мова, будова тіла, одяг, звичаї).

Він вважав, що соціальне й національне визволення України невіддільні, а марксизм розглядав як неприйнятний для українського народу шлях розвитку. М. Драгоманов обстоював думку, що для України необхідна загальноєвропейська ідеологія (демократія), але з національним змістом. Його теза – «космополітизм в ідеях і цілях, націоналізм у формі та ґрунті». Науковець також розвивав ідеї соціальної революції, був прибічником федералізму, противником диктатури, централізму. Отже, можна зробити висновок, що М. Драгоманов також стояв у витоків української політичної соціології, адже у сфері його інтересів були проблеми влади, державності, прав і свободи особи, етнічність, політика тощо.

Сергій Андрійович Подолинський розглядав соціологію як науку про людське суспільство. Він вивчав такі соціологічні проблеми: виробнича діяльність людей і господарські відносини в її процесі, соціальна стратифікація, соціальна мобільність, взаємозалежність національності й статусу індивіда в суспільстві, закон боротьби за існування й закон зростання солідарності людей.

С. Подолинський поєднував марксистські й соціал-дарвіністські соціологічні погляди з політичною програмою громадянства. Дослідник вважав, що суспільне життя відбувається згідно з законом боротьби за існування. Наприклад, положення К. Маркса про додаткову вартість він розглядав як одну з форм такої боротьби. Однак основний закон суспільного життя науковець трактував досить своєрідно, оскільки поряд із законом боротьби за існування діє і закон зростання солідарності людей, за яким зростання населення ставить проблему гострішої боротьби з природою з метою добування необхідних речовин, що своєю чергою зумовлює необхідність об'єднання людей у товариства. Людські громади, обґрунтовував свою думку дослідник, слідуючи закону Ч. Дарвіна, можуть перестати боротися між собою, оскільки переможе почуття прихильності, солідарності, бо воно корисніше від боротьби людей між собою. Тоді зміни сприятимуть не боротьбі людей між собою, а полегшенню їхньої боротьби з навколишньою природою. Умови боротьби з природою стануть однаковими для різних груп людей. Зростатиме середній рівень розвитку більшості людей, з'являться можливості для самовираження талантів.

С. Подолинський обґрунтовував тезу, що в громаді, збудованій на основі солідарності, закон Ч. Дарвіна виявлятиме себе так, що висуватиме на перші позиції в науці, мистецтві, у сфері морального вдосконалення найбільш розвинутих осіб. Аналізуючи бідність, філософ виступив проти ідей мальтузіанства, стверджуючи, що людство не подвоюється через кожні п'ятдесят років, а існуюча бідність не є наслідком збільшення населення на Землі.

С. Подолинському належить праця «Ремесла і фабрики України», в якій він аналізує соціальне становище (умови праці, життя, заробіток) різних груп робітників України, їх стосунки з працедавцями, причини соціальної диференціації (у привласненні панівним класом додаткової вартості), соціальної мобільності. Одним із вимірів соціальної стратифікації й умов соціальної мобільності вважає приналежність до певної національності.

Федір Кіндратович Вовк, автор праць «Український народ в його минулому і сучасному», «Студії з української етнографії та етнології», розглядав соціологію як науку про суспільне, громадське життя, яка, поряд із спеціальною антропологією, етнологією, етнографією, є складовою науки про людину – антропології; хронологічно виникненню соціології передують геологія, палеонтологія і біологія.

На формування соціологічних поглядів Ф. Вовка мали вплив ідеї О. Конта і Г. Спенсера. Особливу увагу він приділяв проблемі еволюції. Спільні закони еволюції дають підстави зробити висновок, що всі суспільні явища та форми з'явилися не внаслідок втручання зовнішніх сил, а є результатом повільного поступового розвитку зародків фізичної природи людини. Цілковита однаковість фізичної природи людини зумовлює одноманітність соціальних явищ, а різні умови довкілля зумовлюють їхню різноманітність. Досліджував розвиток етнологічних спільнот і таких соціальних інститутів, як наука, релігія та сім'я.

Література

1. Берегова Г.Д. Соціологія: Частина І. Історія соціології: Навчальний посібник / Г. Д. Берегова, А.І. Король. – Херсон: Айлант, 2011. – 330 с.
2. Вовк Ф.І. Вибрані публіцистичні твори / Ф.І. Вовк. – Д.: Пороги, 2003. – 98 с.
3. Драгоманов М.П. Вибране / М.П. Драгоманов. – К.: Либідь, 1991. – 688 с.
4. Подолинський С.А. Вибрані твори / С.А. Подолинський. – К. : Поліграф-Сервіс, 2008. – 128 с.

Варнавський О. В.

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет» (Україна)

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ

У розвинених країнах світової спільноти інформаційні ресурси відносять до складу національного багатства. В Україні їх використання ще не досягло рівня розвинених країн світу, хоча інституційні засади для цього сформовано: створені механізми реалізації права на інформацію, можливості вільного доступу до баз даних, які не належать до закритих. Однак не запроваджено досі в українських соціальних службах, в т. ч. і у службі зайнятості, електронне обслуговування громадян за допомогою сучасних засобів комунікації, яке є нормою у соціальних службах європейських країн.

При наявності значної кількості теоретичних і практичних досліджень щодо використання інформаційних ресурсів у різних сферах (освітній, науки і культури, бібліотечно-архівній, банківській, митній, туризму, екології, місцевого самоврядування, державного управління тощо) вони є недостатніми у сфері зайнятості населення. Так, вивчення ринку праці і сфери зайнятості знайшло відображення в наукових працях: С.І. Бандури, М.М. Руженського, В.М. Петюха, Ю.М. Маршавіна, В.К. Міга, І.С. Марченко та ін. Однак детально не вивчалися проблеми інформаційного забезпечення як механізму регулювання сфери зайнятості населення, а також як інструменту впливу на ринок праці з асиметричною інформацією. Не достатньо досліджувався досвід європейських країн щодо надання соціальних послуг сфері зайнятості в електронному